

ПЕТИ МЕЂУНАРОДНИ СИМПОЗИЈУМ ВИКТИМОЛОГИЈЕ

У Загребу је од 18. до 23. августа у организацији Светског виктимолошког друштва и Свеучилишта у Загребу одржан Пети међународни симпозијум виктимологије. Овај репрезентативни скуп окупио је преко три стотине учесника из око педесет земаља и пружио увид у ступањ развоја једне дисциплине за коју данас у свету очигледно влада изузетан интерес.

Виктимологија (одн. учење о жртви) је релативно млада дисциплина. И поред тога што је проблем жртве кривичног дела узгредно додириван у криминолошкој литератури одавно, иако су на различито учешће жртве у настанку кривичног дела указивали још позитивисти, представници социолошке школе, као и амерички криминолози пре другог светског рата, првом виктимолошком студијом сматра се чувено дело Н. в. Hentiga *The Criminal and his Victim* из 1948. године.

На развој виктимолошких идеја снажан утицај извршили су међународни симпозијуми виктимологије који се од 1973. сваке године одржавају у различитим земљама. Први такав скуп, у Јерусалиму, омогућио је међународно признање виктимологије као посебне истраживачке дисциплине. Други међународни симпозијум, Бостон 1976. бавио се највећим делом обимом и перспективом ове дисциплине. На Трећем, Минстер 1979. створени су услови за оснивање Светског друштва виктимолога, док су на Четвртном, Токио 1982. наглашена заједничка интересовања на плану виктимологије на Истоку и Западу.

У Југославији, виктимолошки радови и истраживања настају убрза после појаве ове дисциплине у свету. У радовима З. Шепаровића, А. Шелихове, М. Аћимовића, А. Царића и касније В. Николић-Ристановић учињени су први кораци у развоју ове дисциплине код нас. Виктимолошка питања предмет су бројних скупова одржаних у нашој земљи. У мају 1984. одржан је у Интеруниверзитетском центру у Дубровнику Међународни семинар: *Права жртве*; маја 1985. у Загребу је на Трећем саветовању о проблемима и перспективама интердисциплинарног рада и образовања расправљано на тему: *Страдање човека — појаве, узроци, решења*; у истом месецу ове године на Четвртном саветовању Удружења за кривично право и криминологију Хрватске указано је на проблеме оштећеног у кривичном праву, итд.

Пети међународни симпозијум виктимологије представља најзначајнији виктимолошки скуп организован код нас не само по броју и структури учесника, већ и по ширини и значају проблема који су на њему расправљани. То се може констатовати већ из списка основних тема скупа: 1) теоретска и концептуална питања; 2) истраживања; 3) жртве злоупотребе моћи; 4) механизми осигурања права жртве; 5) помоћ жртвама и спречавање страдања; 6) међународне, регионалне и националне акције. Поред ових основних, на Симпозијуму је разматран и низ посебних тема чије би набрајање захтевало превелики простор. Ипак, у циљу давања увида у ширину и комплексност проблема третираних на Симпозијуму, навешћемо неке од њих: одређене категорије као жртве

— деца и омладина, жене и старе особе, исељеници и избеглице; жртве геноцида; традиција, култура, религија и жртве; жртве правосудја, несрећа, медицинских захвата, терористичких аката...

Међу многобројним рефератима и прилозима поднетим на Симпозијуму посебну пажњу изазвали су они који су од стране еминентних виктимолога поднети на пленарним седницама посвећеним кључним концептуалним проблемима виктимологије.

Међу такве прилоге свакако спада и онај Donaldа Cressey-а (САД) *Истраживачке импликације конфликтних концепција виктимологије*. У реферату се у свеобухватном прегледу даје класификација друштвених и истраживачких интереса који се желе задовољити развојем виктимологије. Иако усваја шире одребење виктимологије као „оквирног програма за различите аспекте људског страдања“, највећи део Cressey-евог рада односи се на жртве кривичних дела, при чему се указује да је њихов број знатно већи од оног утврђеног службеним статистикама (5—10 пута); говори се и о „директним“ и „индиректним жртвама злочина“, „студијама самооптуживања“ као важном средству за утврђивање „тамне бројке“, непостојању било каквих програма заштите жртава интелектуалних злочина (као што је криминалитет „белог оковратника“) ... Посебно треба нагласити ауторово указивање да се виктимологија и њени резултати у неким срединама користе као снажан аргумент за оживљавање климе репресије, за поштравање кажњавања „у име права жртве“, за сужавање права оптужених и осуђених лица и сл. Оваква оријентација се критикује јер само повећава број виктимизираних особа јер и делинквенте претвара у жртве окрутног и нехуманог кажњавања.

Значајну пажњу Cressey посвећује покушајима да се виктимологија као научна дисциплина еманципује од криминологије у засебну науку. Он сматра да је такав пут могућ само уколико ова дисциплина конкретним истраживачким резултатима буде омећила поље интересовања и афирмисала особени приступ проблемима виктимизације у савременом свету.

Израелски виктимолог Giora Shoham у реферату *Vahalla, Calvary i Aušvic* чини покушај да се нацистичка ера прикаже као предмет макрокриминологије, а Јевреји као макрожртве. У том циљу, примењује се мултидисциплинарни модел који поред објективних услова (привредни крах, инфлација, незапосленост...) указује и на неке субјективне — посебно колективно психолошке факторе који су погодовали стварању климе безакоња, насиља и геноцида једног народа. Иако се са неким тезама аутора може полемисати (макропсихолошки типови аријеваца и Јевреја, занемаривање чињенице да су и други народи доживели геноцид иако на психосоцијалном плану имају мало заједничког са Јеврејима) рад представља интересантан поглед на један специфичан тип жртви.

У свом прилогу Marvin Wolfgang (САД) чини покушај рашчишћавања неких термилолошких проблема. У том циљу посебно је анализирана једна од кључних категорија виктимологије — *преципитација* коју аутори одређују на различите начине, а своди се на допринос жртве настанку кривичног дела.

Wolfgang изражава незадовољство мером у којој су сазнања до којих се дошло виктимолошким истраживањима нашла одраз у правним системима савремених држава, као и нивоом познавања ове дисциплине од стране правника.

Albert Cohen (САД) посвећује нарочиту пажњу интеракционистичком приступу при виктимолошком посматрању злочина. При томе, посебно наглашава да виктимологија није кримилолошка дисциплина. Криминологија се, по њему, бави истраживањем кримилолошких, а не виктимизацијом.

Ezzat Fattah (Канада) је на Симпозијуму указао на многобројне опасности данашњег живота које снажно увећавају број жртава и на истовремену незаинтересованост друштва за предузимање мера које би им олакшале патње. У том склопу наведен је и податак да мање од

1% жртава добија компензацију. Отуда је уз наглашавање опасности од нових облика криминалитета особеног степена опасности (као државни тероризам, нарушавање животне средине и сл.) незаштићеност велике већине жртава по Fattah-у основни проблем виктимологије данас.

John Dussich (САД) као резултат истраживања даје теоријски модел *успешног преживљавања у друштву* изграђен на мултидисциплинарном приступу. У покушају уопштавања најразличитијих животних ситуација у којима се појединац може појавити као жртва, аутор сматра да је кључни проблем проучити тзв. *борбу за преживљавање* — тј. „тежњу да се остане жив и здрав како би се опстало у друштву“ и *репертоар преживљавања* — односно „скуп свих особина које појединац поседује и користи у циљу преживљавања“. Све ово у циљу помоћи појединцу да избегне ситуације у којима може постати жртва односно ефикаснијег опоравка лица која су то већ постала.

Значајан допринос разматрању положаја жртве у кривичном поступку дали су Н. Ј. Schneider (СР Немачка) и М. Damaška (САД), при чему се оба аутора упуштају у суптилни анализу сличности и разлика које у том погледу постоје између правних система САД и Европе. И Schneider и Damaška истичу низ предлога усмерених на шире уважавање интереса жртве у кривичном поступку. Том проблему био је посвећен и реферат L. Hulsmana (Холандија) у коме је, као и у већини прилога дошао до изражаја шири приступ при одређивању предмета виктимологије.

У погледу учешћа југословенских аутора на Симпозијуму оно је било веома запажено. Реферати и излагања Б. Јаковљевића, *О типовима жртви и концепцији виктимологије*, К. Постишил-Завршки *Жена-жртва криминалитета*, В. Николић-Ристановић, *Положај жене као жртве сексуалних деликата у кривичном поступку у Југославији*, П. Кобеа, *Процесни положај жртве у нашем кривичном праву*, М. Бајер, *Жена као жртва у светлу њене еманципације*, М. Аћимовића, *Виктимологија и смртна казна* и А. Царића, *Неке социјалне и психолошке карактеристике туриста као жртава*, указују на висок ниво развоја виктимологије у нас.

Рад Симпозијума окончан је усвајањем резолуција у којима се захтева да Уједињене нације донесу Декларацију о правима жртве, позивом свим државама да се боре против нуклеарног наоружања односно да окончају рад на његовом развоју и захтевом да се злочини мултинационалних компанија („транснационалне злоупотребе економске моћи“) третирају као злочини међународног кривичног права. Такође, на генералном заседању Светског виктимолошког друштва за његовог председника изабран је проф. Звонимир Шепаровић, декан Правног факултета у Загребу, што је у исто време признање како проф. Шепаровићу, тако и нашој науци.

Као закључак може се истаћи да је на Петом међународном симпозијуму виктимологије дошао до изражаја снажан напредак једне значајне дисциплине друштвених наука која на нови начин баца светло на низ питања од животне важности за данашњи свет. Као и свака млада дисциплина и виктимологија се налази у фази трагања како на концептуалном, тако и на методолошком плану. Управо тој чињеници треба приписати по нашем мишљењу екстензивно и прешироко одређивање њеног предмета које је доминирало на Симпозијуму. И поред тога, нема сумње да ће Симпозијум извршити снажан утицај на развој виктимологије и бити импулс даљем истраживачком раду у овој области особито код нас.

На крају, са посебним задовољством можемо истаћи изванредну организацију Симпозијума чије је функционисање у сваком погледу било беспрекорно. У том погледу, организатори заслужују највише похвале.

др Борђе Игњатовић